

Varstvo gozdov pred podlubniki v letu 1993

Janez POGAČNIK*

1 UVOD

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je dne 22. 12. 1992 imenovalo komisijo za strokovno pripravo in vodenje izvajanja dodatnih ukrepov za obvladovanje podlubnikov v letu 1993. To so narekemale nastale razmere v gozdovih v letu 1992, saj je bilo drevje fiziološko oslabiljeno (suša, semenjenje smreke, emisije, ujme), vremenske razmere in stanje v gozdovih pa so omogočali razvoj treh generacij podlubnikov in nakazovali prenamnožitev podlubnikov in kalamitetnem obsegu. Komisija je imela v letu 1993 13 sej in opravila dvakrat v letu preveritev usmeritev in izvedenih ukrepov na 8 najbolj ogroženih gozdnogospodarskih območjih v Sloveniji.

V skladu z delovnim programom je komisija obravnavala:

1. Analizo stanja gozdov v letu 1992 in oblikovala Uredbo o dodatnih ukrepih za preprečevanje širjenja in za zatiranje podlubnikov v letu 1993, ki je bila objavljena v Uradnem listu RS, št. 9/93, dne 11. 2. 1993.

2. Usmerjala in spremljala je pripravo in izvajanje načrtov varstva gozdov.

3. Izdelala podrobna tehnična navodila za izvajanje dodatnih ukrepov, obračun stroškov in evidenco, jih spremljala in dograjevala.

4. Izdelala in izvajala republiški program za informiranje lastnikov in širše javnosti.

Iz nakazane problematike so razčlenjeni osnovni podatki, ki kažejo dinamiko razvoja podlubnikov, problematiko izvajanja in spremljanja ukrepov ter stroškov, dana je ocena doseženih rezultatov ter predlog usmeritev za delo v letu 1994.

* Mag. J. P., dipl. inž. gozd., Splošno združenje gozdarstva Slovenije, 61000 Ljubljana, Miklošičeva 38, SLO

2 DINAMIKA RAZVOJA PODLUBNIKOV

V letu 1993 je bilo ogroženih ali potencialno ogroženih 45 % gozdov. Relativno so bolj ogroženi zasebni gozdovi (48 %). Konec leta 1992 smo imeli evidentiranih 5.291 žarišč, v polletju 1993 12.875, medtem ko konec leta 1993 že 15.670. Tako se je število žarišč potrojilo v primerjavi z letom 1992.

Iz preglednice je razvidno, da je število žarišč najbolj naraslo v I. polletju, število večjih žarišč in tudi srednjih pa je relativno bolj naraslo v drugem polletju zaradi širjenja lubadarja predvsem v že obstoječih ali prepozno evidentiranih žariščih. V primerjavi s polletjem je v drugem polletju število žarišč najbolj naraslo v ljubljanskem in celjskem območju, relativno najmanj pa v kočevskem, slovenjgraškem in mariborskem območju, čeprav sta zadnji dve območji med najbolj ogroženimi. Dokončno sanirali smo v letu 1993 le okoli 10 % vseh evidentiranih žarišč, vendar očitno merila oziroma določitev, kdaj je žarišče sanirano, ni enako po območjih.

Prevladujejo mala žarišča (66,5%), pri katerih je bilo povprečno posekano 6,4 dreves oziroma 5,8 m³ na žarišču, v srednje velikih žariščih (23 %) je bilo posekano povprečno 14,2 dreves oziroma 12,4 m³ na žarišče in v večjih žariščih (10,5 %) pa 55 dreves oziroma 42,5 m³ na žarišče. Zaradi izdelave lubadark v žariščih je nastalo 1.799 ha novih pomladitvenih površin.

Stopnja ogroženosti gozdov kažejo zlasti naslednji podatki:

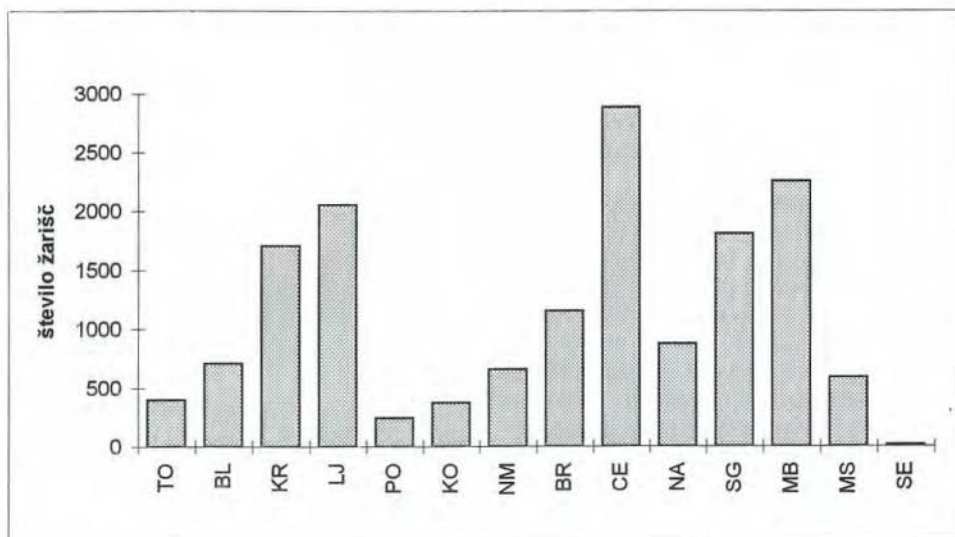
– da je 1,44 žarišč/100 ha gozdne površine; v ogroženih in potencialno ogroženih gozdovih kar 2,65 žarišč/100 ha,

– da je v zasebnih gozdovih 1,68 žarišča/100 ha na vsej površini oziroma na

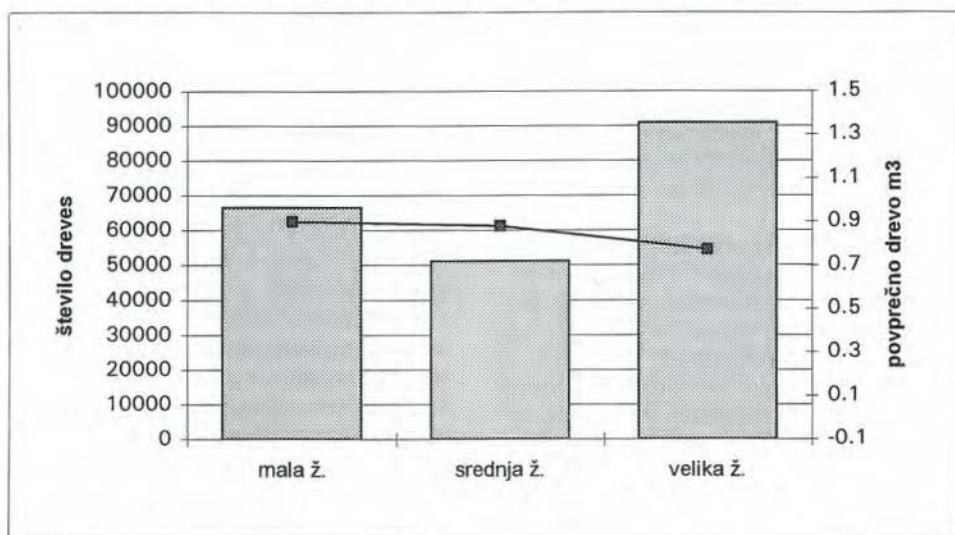
Preglednica 1: Število evidentiranih žarišč

Velikost žarišč	Evidentirano				
	v letu 92	I-VI 93	II-XII 93	v letu 93	leta 92+93
mala žarišča	3.341	6.117	956	7.073	10.414
srednja žarišča	1.416	1.148	1.043	2.191	3.607
velika žarišča	534	319	796	1.115	1.649
	5.291	7.584	2.795	10.379	15.670

Grafikon 1: Število evidentiranih žarišč po gozdnogospodarskih območjih

Grafikon 2: Število dreves in povprečno drevo glede na velikost žarišč

ogroženi in potencialno ogroženi površini 3,46 žarišč/100.

Glej še graf 1, 2, 3 in 4.

3 IZVEDENI UKREPI VARSTVA GOZDOV PRED PODLUBNIKI

3.1 Neposredni ukrepi

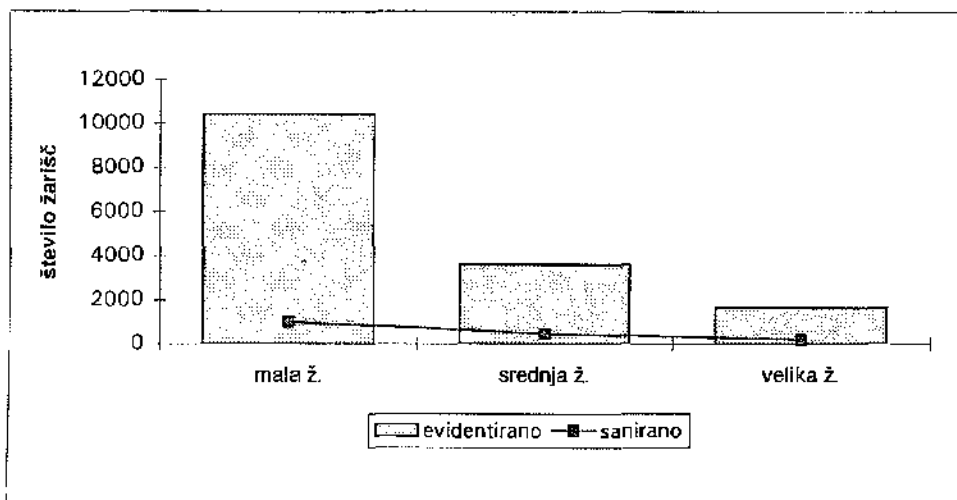
Iz načrtov varstva gozdov so razvidna

osnovna razmerja o ogroženosti gozdov med zasebnimi (63 % vseh gozdov) in javnimi gozdovi (37 %, v katerih so vključeni tudi še vsi gozdovi v vračanju).

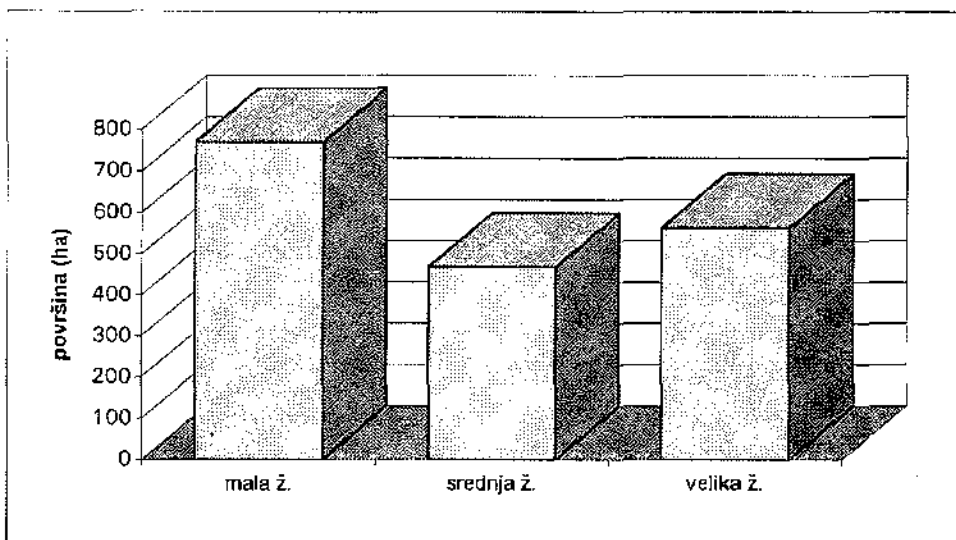
Pri tem lahko ugotovljamo:

- da je več žarišč na enoto površine v zasebnih gozdovih;
- da so večja žarišča v povprečju v javnih gozdovih;

Grafikon 3: Število evidentiranih in saniranih žarišč po velikosti žarišč

Grafikon 4: Površina žarišč po velikosti žarišč

Preglednica 2: Značilni kazalci ogroženosti gozdov

Zap. št.	Kazalec	Zasebni gozdovi	Javni gozdovi	Skupaj		
1.	Število žarišč	10.194	73 %	3.778	27 %	14.664
2.	Površina žarišč v ha	1.194	66 %	605	34 %	1.799
3.	Število dreves	118.865	57 %	89.819	43 %	208.478
4.	Količina v m ³	110.198	63 %	64.539	37 %	174.738

Preglednica 3: Opravljeni ukrepi v letu 1993

Zap. št.	Opis ukrepov	Količina m ³	% načrta	Povprečno drevo m ³
1.	Polaganje ali tretiranje lovnih dreves, debel in kupov	14.583	80	0,97
2.	Polaganje kontrolnih dreves, debel in kupov	1.117	96	0,90
3.	Izdelava kontrolnih dreves, debel in kupov	3.899	81	0,90
4.	Izdelava ali tretiranje dreves, debel in kupov	234	91	0,90
5.	Izdelava lubadark	57.751	85	0,68
6.	Tretiranje, požig ostankov in/ali vzpostavitev gozdnega reda	26.675	–	–
7.	Izdelava praznih lubadark	41.603	94	0,95
8.	Posek in transport lubadark na mehaniz. skladišča	49.751	88	0,87
9.	Druga manjša dela pri zatiranju lubadarja	1.682		30,98
10.	Postavitev lovnih in kontrolnih pasti	7.646 kom	78	

– da je v javnih gozdovih bistveno manjše število dreves napadenih od lubadarja (povprečno 29 %).

Pri spremljanju izvajanja načrta varstva gozdov navajamo skupine združenih ukrepov v preglednici 3.

Izredni obseg opravljenih del pri obvladovanju podlubnikov je zahteval izredni obseg strokovnega dela tako gozdarjev, lastnikov gozdov, upravnih in inšpekcijskih organov, saj smo opravili prek 85 % vseh načrtovanih (predvidljivih) del.

Hkrati lahko ugotovljamo resnično razsežnost in težavnost obvladljivosti problematike v razdrobljeni zasebni posesti, zato z rezultati ne moremo biti povsem zadovoljni. Ob primerjavi načrta s stanjem na terenu ugotovljamo:

– da smo predvsem zaostajali s pravočasnim ukrepanjem pri preventivnih in zatiralnih ukrepih;

– da ni bilo po vseh območjih ustrezno intenzivno poskrbljeno za zadostno število lovnih in kontrolnih dreves poleg lovno kontrolnih nastav v obliki pasti;

– da zaradi splošne oslabelosti gozdov,

predstavlja stoječe drevje stalno potencialno nevarnost, vendar je zahtevano pravočasno evidentiranje in ukrepanje največkrat prepozno, kar kaže tudi podatek o visokih količinah posekanih praznih lubadark;

– da so strokovni in pravočasni ukrepi pri skrbnih lastnikih ponekod premalo učinkoviti, ker nekateri sosedje ustrezno ne ukrepajo, intervencije gozdarske službe pa niso povsod pravočasne ali zadostne;

– da so nastale večje motnje pri strokovno tehničnih in administrativnih delih zaradi obsežnega dodatnega dela v času, ko je razpadal gozdarski sistem in se je moral vzpostavljati novi režim na osnovi izrednih ukrepov;

– da so gozdna gospodarstva morala opraviti v zasebnih gozdovih preventivno ali zatiralno delo pri poseku 26.285 m³ (ca 25 %) in izvesti tretiranje, požig ostankov ter vzpostaviti gozdni red v številnih primerih;

– da je zaradi preventivnih in zatiralnih ukrepov posekano in izdelano 161.527 m³;

– da je ostalo še ca. 25.000 m³ že

evidentiranih in prav toliko po ocenitvi neevidentiranih lubadark (skupaj torej 50.000 m³), v katerih prezimujejo podlubniki, vidne znake hiranja pa je drevje pokazalo šele v zimskih mesecih;

– da v prihodnjem letu lahko pričakujemo pri skrbnem celovitem izvajanju ukrepov najmanj podoben obseg potrebnih izrednih ukrepov;

– da pri neugodnih razmerah – povečan nered v gozdovih in ugodnejše vremenske razmere – (v drugi polovici leta 1993 so hladnejše razmere preprečile razvoj tretje generacije podlubnikov, kot je bil to primer v letu 1992) lahko šele pričakujemo kulminacijo gradacije podlubnikov v Sloveniji.

3.2 Posredni ukrepi za varstvo gozdov pred podlubniki

1. Navajamo nekatere dejavnosti s področja izobraževanja in osveščanja, ki so bile uspešno opravljene:

– Večina gozdnogospodarskih območij je opravila obsežne priprave in izobraževanje lastnikov gozdov s posredovanjem teoretičnih in praktičnih znanj za preprečevalne in zatiralne ukrepe pri obvladovanju podlubnikov na enodnevnikih seminarjih in s pisnimi obvestili ter navodili lastnikom gozdov;

– Biotehniška fakulteta (dr. Titovšek) je pripravila navodila za lastnike gozdov (in razširjena za gozdarje) v brošuri "Zatiranje smrekovih lubadarjev" (5.000 + 1.200 kom.);

– ponatisnil se je plakat "Lubadar" (10.000 kom.);

– objavljenih je bilo vrsta člankov v različnih časopisih in revijah, radio oddajah in TV obvestilih ali v širših TV informacijah (Zelena ura, Klub klobuk);

– v Kmečkem glasu in Brazdah je bila objavljena posebna priloga z navodili za lastnike gozdov in Uredba o dodatnih ukrepih za preprečevanje in za zatiranje podlubnikov v letu 1993;

– bilo je več strokovnih posvetovanj in prireditev v tednu gozdov na temo varstvo gozdov pred podlubniki (npr. vrsta dejavnosti v okviru gozdarsko-kmetijskega sejma v Kranju in podobno);

– vsako četrtletje je republiška komisija organizirala tudi novinarsko konferenco na to temo.

2. V okviru občin ali več občin skupaj so bile imenovane posebne komisije, ki so v svojem okolju skrbele za izvajanje uredbe in pomagale zagotavljati pogoje za izvedbo določenih ukrepov v obliki javnih del ali dodatnih sredstev. Zlasti dejavne so bile naslednje občine: Ruše, Idrija, Kamnik, Radlje, Lj.-Šiška, Logatec.

3. V skladu z uredbo in zakonskimi določili se je aktivno vključila tudi inšpekcijska služba, ki je redno spremljala dogajanja v zvezi z lubadarji na ogroženih območjih. Dala je prednost svetovalni vlogi in opozorilom. Pri svojem delu je leta 1993 na tem področju varstva gozdov izdala tudi 138 odločb in 26 prijav sodniku za prekrške.

4. V okviru Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo je bila organizirana pravočasna skupna nabava kemičnih sredstev za zatiranje lubadarjev (insekticidov in feromonov) ter potrebne opreme (lovne pasti, škropilnice, zaščitna sredstva). Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo je pripravil računalniške programe za spremljavo in obračun ukrepov varstva pred podlubniki, jih dograjeval in priučeval strokovne delavce ter pripravil redna poročila. V letu 1993 je bilo porabljeno 3.850 kg insekticida, nabavljeno 6.061 Theysonovih pasti, 351 cevnik pastil in 27.454 vrečk feromonov. V gozdu smo tretirali le 33.417 m³ ali 20 % drevov, debel, kupov ali ostankov le-teh, sicer so bili izvedeni mehanični ukrepi zatiranja.

4 STROŠKI VARSTVA PRED PODLUBNIKI IN OCENJENA ŠKODA

Za dela pri varstvu gozdov pred podlubniki smo načrtovali 181.512.953 SIT stroškov, ki bi jih morali zagotoviti na osnovi uredbe kot izredna sredstva iz proračuna. Izrednih sredstev v proračunu ni bilo, koristila so se prioritarno za vse namene varstva gozdov sredstva, ki so bila v proračunu namenjena za redno obnovo, nego in varstvo gozdov v zasebnih in v moratorijskih gozdovih (le ca. 8 mio SIT iz kmetijskega dela proračuna). Neizvedena nujna vlaganja bodo prispevala k poslabšanju gozdov (oziroma povečala se bo posredna škoda v gozdovih zaradi lubadarja).

V neposredne stroške izrednih ukrepov so vključeni:

1. v zasebnih in moratorijskih gozdovih sredstva za preventivne kontrolne ukrepe, spodbude za lastnike, izobraževanje lastnikov, dodatna oprema in usposabljanje delavcev, obveščanje in osveščanje javnosti ter plačilo nadstroškov izvajalcem ukrepov v moratorijskih gozdovih. Ti stroški so:

– za zasebne gozdove	68.958.064 SIT
– za moratorijske gozdove	68.038.249 SIT
Skupaj	136.996.313 SIT

2. Stroški skupne nabave materiala za zasebne in moratorijske gozdove

54.490.290 SIT

3. Ocena neposrednih izrednih stroškov varstva pred podlubniki in nadstroškov v javnih gozdovih

102.000.000 SIT

4. Ocena neizplačanih nadstroškov v zasebnih gozdovih (odštete izplačane vzpodbude

23.500.000 SIT)

160.000.000 SIT

Vsega skupaj neposrednih stroškov

453.486.603 SIT

oziroma 2.807 SIT/m³

Opomba: Stroški pod 3. in 4. bremenijo neposredno lastnike oziroma pri javnih gozdovih sklad kmetijskih in gozdnih zemljišč. Ocenili smo jih primerjalno z evidenco stroškov pod točko 1 in 2.

V skupno oceno škode pa moramo vključiti tudi vso posredno škodo, ki pri tem nastaja, in to:

1. izredni stroški strokovne službe, v višini okoli 7% stroškov službe

120.000.000 SIT

2. izgube zaradi predčasno posekanega lesa – okoli 20% povprečne prodajne cene posekanega lesa (161.527 m³),

t.j. 1200 SIT/m³ 193.800.000 SIT

3. povečani stroški obnove in nege na 1.800 ha gozdov, t.j. vsaj 15% umetne obnove in nege, t.j.

270 ha × 800.000 216.000.000 SIT

4. škoda zaradi izpadlih nujnih del pri vlaganjih v gozdove zaradi prerazporeditve sredstev

200.000.000 SIT

Skupaj posredna škoda

729.800.000 SIT

Skupaj neposredna in posredna škoda zaradi izrednih ukrepov pred podlubniki je ocenjena na 1.182.286.000 SIT, s tem da posredno škodo zaradi zmanjšanja stabilnosti in oslabilve drugih funkcij gozdov še ni mogoče oceniti.

5 ZAKLJUČNA UGOTOVITEV IN USMERITEV

Velika namnožitev lubadarjev je v letu 1993 zajela kalamitetne razsežnosti, saj je na 45% površine ogroženih in potencialno ogroženih gozdov evidentirano povprečno 2,65 žarišč na 100 ha oziroma je bilo potrebno posekati zaradi lubadarja kar 161.527 m³ drevja. Stanje gozdov konec leta pa kaže, da je ostalo še okoli 50.000 m³ neposekanih lubadark, čeprav je hladnejše vreme v drugi polovici leta upočasnilo razvoj lubadarja.

Tako lahko trdimo, da nevarnost za namnožitev lubadarjev ni odstranjena, kljub obsežnim, pretežno strokovno uspešno izvedenim dodatnim ukrepom za preprečevanje širjenja in za zatiranje podlubnikov v letu 1993.

Zato predlagamo:

– da se podaljšajo oziroma dopolnijo določila o dodatnih ukrepih uredbe za preprečevanje širjenja in za zatiranje podlubnikov iz leta 1993 na osnovi novega zakona o gozdovih, dokler ne bo stanje normalizirano,

– da komisija pri Ministrstvu za kmetijstvo in gozdarstvo skrbi za strokovno pripravo in vodenje ukrepov za obvladovanje podlubnikov in v ta namen pripravi program dejavnosti pred novim rojenjem lubadarja,

– da čimprej ustrezno izvedemo še vsa nedokončana dela iz leta 1993 v skladu z dosedanjimi navodili po uredbi.